

UOT - 811.512.1

ÜLKƏR MİRZƏYEVA*

AZƏRBAYCAN ETNONİMLƏRİ QƏDİM YUNAN MƏNBƏLƏRİNDƏ

XÜLASƏ

Bu məqalə antik yunan qaynaqlarında qeyd olunan onomastik vahidlərdən bəhs edir. Bu mövzu qədim yunan mənbələrində qeyd olunan etnonimlərin, etnotoponimlərin araşdırılmasından bəhs edir. Qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində rast gəldiyimiz bir çox etnonimlərə Azərbaycan ərazisində təsadüf edirik. Buna əsasən deyə bilərik ki, Azərbaycan dilinin onomoloji leksikasının arxaik mümunələri qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində işlənmişdir. Muğ tayfası, şirak, quqar, peçeneq və digər tayfalar haqqında ilkin məlumatlar xüsusilə qədim Yunan müəlliflərinin əsərlərində qeyd olunmuşdur. Strabon, Ksenofont, Herodot bir çox vilayət haqqında məlumat vermiş və onları təhlil etməyə çalışmışdır. Qədim Yunan mənbələri Azərbaycan etnonimlərinin, toponimlərinin və digər onomastik vahidlərinin əksəriyyətinin müəyyənlişdirilməsi yönündə çox dəyərli materiallarla zəngindir.

Açar sözlər: Qədim yunan, etnonimlər, leksik vahidlər, müqayisə, türk sözlər

Giriş. Azərbaycan dili onomastikasının müəyyən bir hissəsini əhatə edən etnonimlər qədim yunan mənbələrində çoxluq təşkil edir. Əski türkmənşəli etnonimlər haqqında zəngin məlumatlara əsas etibar ilə antik müəlliflərinin əsərlərində rast gəlmək olar. Yunan mənbələrində etnonimlərin çoxluğu bir daha onu sübut edir ki, bu onomastik vahidlər qədim fonetik, qrammatik, leksik, semantik xüsusiyyətlərə malikdir. Türkmənşəli etnonimlərin bu istiqamətdə araşdırılması göstərir ki, etnonimlər digər söz qruplarına nisbətən daha qədim dövrlərlə bağlıdır. Etnonimlərin bir sıra fonetik əlamətlərinin müşahidəsi zamanı da bunu müəyyənlişdirmək olur. Buna əsasən, Azərbaycan tarixi ilə əlaqəli bir çox əski mətnlər və yazılı abidələr etnonimlərin dilçilik istiqamətində tədqiqatı və öyrənilməsi üçün əsas mənbədir. A.Qurbanov etnonimlərin toponim yaratanmasında aktiv rolunu qeyd etmişdir. O, yazır: “Toponimlərin genetik və etnolinqvistik təhlili göstərir ki, müxtəlif dövrlərdə coğrafi obyektlərin araşdırılmasında müəyyən meyillər olmuşdur. Belə ki, yaşayış məskənləri və başqa yer adları müəyyən dövrdə ancaq hər hansı bir şəxsin adını daşımışdır. Başqa bir dövrdə bu adlandırma tayfa və qəbilələrin adı əsasında formalaşmışdır. [Qurbanov:1988,s.232] Antik dövrə məxsus türkmənşəli tayfa və qəbilələrin bir çoxu qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində həmin dilin qayda-qanunlarına uyğun şəkildə verilmişdir. Bunlardan

biri Azərbaycan türklərinin təşəkkülündə mühüm rol oynamış türkmənşəli tayfalardan olan Muğ tayfasıdır. Ümumilikdə Muğan etnonimi, Muğan şəhəri, Muğan düzü və Muğan adı ilə əlaqəli bütün onomastik vahidlər Azərbaycan coğrafiyası, tarixi ilə bağlı olmuşdur. Yunan qaynaqlarında Albaniya ərazisində -kaspi, muğ(muk), alban, sakasena, qarqar, kəngər və sair etnonimlər qeyd olunmuşdur. Qədim yunan müəllifi Herodot özünün “Tarix” əsərində göstərir ki, «...muğlar silk deyil, kasta deyil, Kaspi dənizinin cənub-qərbində yaşayan Midiyanın altı tayfasından biridir» [Macaulay:1890,s.7.]. O, həmçinin öz əsərində midiyalılarla farsların tamamilə başqa xalqlar olduğunu qeyd edir. Buradan aydın olur ki, Midiya əraziləri türk tayfalarının məskəni olub. Əsərdə bu etnos “Μύκοι” [mükoy], “Μύκων”[mükon] şəklində qeyd olunmuşdur. Eramızdan əvvəl VI-V əsrlərdə yaşamış Hekatey Miletsi əsərində Muğan etnonimi “Μυκοί έθνος”[mükoy etnos] formasında vermişdir. [Klausen:1831,s.97] Gördüyümüz kimi, bu etnonim qədim yunan dilinin təsiri nəticəsində fonetik və qrammatik dəyişikliyə uğramışdır. “Μυκοί” sözündə “Οι”-ikinci növ hallanmada adlıq halın cəmində işlənən şəkilçidir. [Babbit: 1902,s.44] Həmin adın yunan mənbələrində digər bir fərqli formada yazılışı olan “Μύκων” xüsusi adının sonundakı “ων” şəkilçisi də yunan mənşəli şəkilçidir. Sözün sonundakı “ων” hissəciyi ismin birinci növ hallanmasında yiyəliyin cəmində işlənən şəkilçidir [Козаржевский:2002, s.21] Sözün kökü isə “Μύκ”-dir. Bu adın əsas tərkibinin “Μύκ” şəkl-

* AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun “Qədim dillər və mədəniyyətlər” şöbəsinin elmi işçisi, ulker.mirzeyeveva.2016@mail.ru

lində bütün antik yunan müəlliflərinin əsərlərində qeyd olunması həmin dilin fonetik qanunauyğunluqlarının tarixin müxtəlif dövrlərində dəyişikliyə uğraması ilə əlaqədardır. Yunan dilinin qədim variantına, işləklilik cəhətinə diqqət yetirdikdə bir çox fərqlər daha aydın şəkildə nəzərə çarpır. Dilçilərin əksəriyyəti yunan dilində “v” hərfinin tələffüzünün ingilis dilindəki [u] hərfinin mövcud tələffüzünə çox yaxın olduğunu qəbul edirlər. Erkən Attik Yunan dilində (eramızdan əvvəl VI əsr) [u] kimi, klassik yunan dilində isə ən azı 1030-cu ilə qədər [ü] kimi tələffüz olunmuşdur. Müasir Yunan dilində bu hərf [i] kimi tələffüz olunur. [Donald:2013, s.12]. Gördüyümüz kimi, bu hərfin tələffüzündə zaman keçdikcə dəyişikliklər baş vermişdir. Qədim mənbədə bu hərfin [u] və [ü] kimi tələffüzü “Mυκ” sözünün də həmin dövrdə [muk] və [mük] şəkildə səsləndirildiyini sübut edir. Bu xüsusi adın etimologiyası ilə bağlı isə Ə.Dəmirçizadə yazmışdır. “Burada belə bir cəhəti xüsusi qeyd etməliyəm ki, “Midiya” sözünün “mağ” ölkəsi mənasında formalaşmış bir söz olması, heç də “Muğan” sözünün qədim “mağ” adlı tayfasının yaşadığı ərazini bildirən bir yer adı kimi işlədilməsi ilə ziddiyyət təşkil etmir. Ümumiyyətlə, “Muğan” sözü İran dillərinə məxsus “-an” cəm şəkilçisi vasitəsi ilə “mağ, muğ” qəbilə adından –“mağlar” və ya “mağ eli” mənasında düzəldilmiş bir sözdür ki, uzun müddət təkrar-təkrar işləndikdən sonra “mağ” tayfasının yaşadığı ərazinin adı, yəni indiki Muğan adı kimi sabitləşmişdir” [Dəmirçizadə:1968, s.38]. Maraqlıdır ki, yunan müəlliflərinin əsərlərində bu etnonimin adı “mağ” şəkildə çəkilmir. Yunan mənbələri və yazılı abidələri daha qədim dövrlərə söykəndiyi üçün bu adın ilkin forma yazılışının “Mυκ”, tələffüzünün isə muk/mük olduğu qənaətinə gələ bilərik.

Sak tayfalarından biri isə yunan mənbələrində “Pasianlar” adlanırdı. Ksenofonun “Anabazis”-ində Pasin xüsusi adı həm çay kimi, həm də tayfa kimi qələmə alınmışdır. O, yazır:

“μετὰ τοῦτο ἐπορεύθησαν ἑπτὰ σταθμοὺς ἅ
νὰ πέντε παρασάγγας τῆς ἡμέρας παρὰ τὸν Φᾶ
σιν ποταμὸν, εὖρος πλεθριαῖον”. [meta tuto eporesesan hepta stasmos ana pente parasanqas tes hemeras para ton Pasn potamon, euros plesryayon

“ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν σταθμοὺς δύο παρ
ασάγγας δέκα: ἐπὶ δὲ τῆ εἰς τὸ πεδίον ὑπερβολῆ

ἀπήντησαν αὐτοῖς Χάλυβες καὶ Τάοχοι καὶ Φασιανοί” [Harper:1893,s.VI-27] [enteusen eporeusesan stasmos dio parasanqas deka ; epi de te eys to pedyon hipervole apen tesan autoys Kalibes, kay Taokoy, kay Pasianoy] Yunan ordusu Pasian çayı boyunca irəlilədilər. İki gündə on pərsəng gedərək düzəliyə gedən yolda Taoklar, Pasianlar, Kaliblərlə rastlaşdılar.

Gördüyümüz kimi, antik mənbədə bu tayfanın adı “Φασιανῶν” [Fasianon], “Φασιανοί” [Fasianoy] kimi çəkilməmişdir. Bu isə onunla əlaqədardır ki, qədim yunan dilində “θ, χ, φ” kar samitləri həmin dövrün fonetik hadisə və qanunlarına uyğun olaraq [t, k, p] kimi tələffüz olunmuşdur. Buna misal olaraq “ενθα”- en-ta (orada), “εχο”- eko (sahib olmaq, var) kimi sözləri göstərmək olar [Goodwin:1900,s. 48]. Ona görə bu söz də “Φασιανῶν” formasında yazılmasına baxmayaraq, “Pasianon” kimi tələffüz olunmalıdır. Xüsusi adının sonundakı “ων” şəkilçisi yunan mənşəli şəkilçidir. Sözü sonundakı “ων” hissəciyi ismin birinci növ hallanmasında yiyəliyin cəmində işlənən şəkilçidir [Козаржевский:2002,s.21]. Həmin xüsusi adın digər fərqli formada yazılışı olan “Φασιανοί” (Fasianoy) sözündə “oi” hissəciyi də “ων” kimi yunan mənşəli şəkilçidir. “Oi”-ikinci növ hallanmada adlıq halın cəmində işlənən şəkilçidir [Babbit:1902,s.44]. Sözü kökü isə “Φασιαν”-dır. Onu da qeyd edək ki, qədim yunan əlifbasında fişiltılı səslər, yəni ç, c, ş, j olmadığına görə bu ad fərqli formada qeyd olunmuşdur. Deməli, bu xüsusi ad həmin dövrün fonetik hadisə və qanunlarına uyğun olaraq fərqli şəkldüşmüşdür. Saka boylarından biri olan bu tayfanın adı Kitabı-Dədə Qorqud dastanında da Pasinik şəkildə çəkilir. Pasinik qara Dərvənd ağzına düş vermiş idik [Əhmədova 2007,s.288]. Lakin Həmin tayfa adını Z.V.Toğan bu adın sonradan 24 Oğuz boyu içərisində olan “Beçenek” (“Peçenek”) adlandırıldığını qeyd etmişdir [Zeki:1970,s.20]. Bunu da nəzərə almaq lazımdır ki, p-b, s-ç s-z, s-ş və sairə səs uyğunluqları isə türk dillərində mövcuddur [Tuncay: 2013, s.95]. Oğuzlar 24 tayfadan ibarət olmasına baxmayaraq M.Kaşğari peçenek tayfası da daxil olmaqla onlardan 22-ni qeyd etmişdir: kınık, kayığ, bayundur, iva/yıva, salğur, afşar, begtili, bükdüz, bayat, yazğır, eymür, karabölük, alkabölük, igdər, ürəgir, tutırka, ulayundluğ, tögər, becenek, cuvaldar, cepni, carukluğ [Kaş-

gari:1992, s.28] İndi də bu tayfa adı Naxçıvan bölgəsində Şahbuz rayonunda Biçənək adlı kənd və həmin rayonun Zəngəzur dağ silsiləsində Biçənək adlı aşırım var [Гусейнзаде:1982, s.34].

Qədim Azərbaycan tayfalarından biri də Massaget adlanırdı. Antik mənbələrə istinadən Massagetlərin Xəzər dənizinin şərqində yaşadıkları aydın olur. Məşhur yunan tarixçisi Herodot doqquz hissədən ibarət “Tarix” əsərinin bir neçə səhifəsini massagetlərə həsr etmişdir. O, yazırdı: “Massagetlər, deyilənə görə, çoxsaylı və cəsur bir tayfa olub. Onlar issedonlarla qarşı-qarşıya, Günəşin doğuşu istiqamətində şərqdə, Araz çayının arxasında yaşayırdılar. Massagetlər Xəzər dənizinin şərqində ucsuz-bucaqsız düzənliyin çox böyük hissəsinə sahib idilər; bəziləri onların İskit xalqı olduqlarını söyləyirlər. Massagetlər geyimləri və həyat tərzi ilə İskitlərə bənzəyir. Hər ikisi süvari və piyadadır və döyüş baltalarını daşımaq onların adətidir. Həmişə qızıl və bürüncdən istifadə edirlər; [Macaulay:1890, s.1.201, 204]. Digər yunan müəllifi Strabon “Coğrafiya” əsərində bu tayfanın məskunlaşdıqları əraziləri qeyd etmişdir. O, yazır: “Massagetlərin bir hissəsi dağlarda, digər bir hissəsi düzənliklərdə, digərləri isə çayların yaratdığı bataqlıq olan ərazilərdə yaşayırdılar” [Meineke:1877, s.XI .8. 6]. Beləliklə, bu qədim faktlar həm Massagetlərin məskunlaşdığı yerlər haqqında dəqiq məlumat verir, həm də Herodotun əsərində qeyd olunan bu tayfanın yaşadığı coğrafi ərazinin, təxminən 4 əsr sonra Strabonun Coğrafiyasında da massagetlərin məskunlaşdıqları ərazi ilə eyni olaraq qaldığı bəlli olur. Antik mənbədə bu tayfa “-Μασσαγέται”, “Μασσαγέτας”, “Μασσαγετών” şəklində qeyd olunmuşdur. Bu adın müxtəlif formada yazılmasının səbəbi sonuna artırılan qədim yunan şəkilçiləridir. “Μασσαγετών” formasında qeyd olunan bu xüsusi adın sonundakı “ων” şəkilçisi yunan mənşəli şəkilçidir. Sözün sonundakı “ων” hissəciyi ismin birinci növ hallanmasında yiyəliyin cəmində işlənən şəkilçidir [Козаржевский:2002,s.21]. “Μασσαγέται” şəklində olan adın sonundakı “αι” birinci növ kişi cinsli ismin cəm halındadır [Козаржевский:2002,s.21]. “ас” isə ismin cəmində təsirlik halında olan şəkilçidir [Babbitt:1902,s.60]. Sözün kökü isə “Μασσαγέτ” şəklindədir. Massagetlərin türkmənşəli tayfa hesab edilməsində

daha çox meylin bu adın “böyük sak tayfası” adlanması yönündədir. “Mas-sakata” yaxud “mas-saka” kimi tərkib hissələrinə ayrılan bu ad qədim türkcə “böyük sak tayfası” mənasındadır [Добатуп:1982, s.182]. Maraqlıdır ki, digər bir variant olaraq, bu tayfanın adı bir çox mənbələrdə həmçinin “Masqut” şəklində də keçir [Aşurbəyli: 2006, s.130]. Yunan qaynaqlarında bu tayfanın Μασσαγέτ[Massaget], digər mənbələrdə “Masqut”adlanmasının səbəbi isə müasir yunan dilindən fərqli olaraq qədim yunan dilində samitlərin “pp, ll, mm, ss” şəklində qoşalaşması normal hal olmuşdur [Smyth:1920, s.29].Yəni bu ad qədim yunan dilinin təsirinə məruz qalaraq iki “s” ilə qeyd olunmuşdur.

Qərbi Azərbaycan (indiki Ermənistan) ərazisində yaşayan qədim türk mənşəli tayfalardan biri də quqarlar olmuşdur. Bu tayfa adı Ermənistanın Quqark rayonunda daha aydın şəkildə nəzərə çarpır. Bu ərazidə Qurqar tayfa adı ilə əlaqədar bir çox etnotoponimlər qeydə alınmışdır: Qurqar –Ermənistanın Pəmbək bölgəsində tarixi mahal adı; Quqarçay - Pəmbək bölgəsində çay adı; Gərgər-Tiflis quberniyasının Borçalı qəzasında kənd adı [Səmədova:2008,s.2]. Buradan aydın olur ki, tarixən bu ərazidə həmin adı daşıyan əyalət olmuşdur, bu da şübhəsiz, türkmənşəli tayfa olan quqarların adı ilə bağlıdır. Buna tutarlı bir fakt kimi qədim yunan mənbələrində bu tayfa adı ilə əlaqədar yazılmış qeydləri göstərmək olar. Buna əsasən, qədim dövrün coğrafiyasının öyrənilməsi üçün ciddi mənbə sayılan Strabonun “Coğrafiya”sında quqarlar haqqında yazılan məlumatlara diqqət yetirək:

“ἐν αὐτῇ δὲ τῇ Ἀρμενίᾳ πολλὰ μὲν ὄρη πολλὰ δὲ ὀροπέδια, ἐν οἷς οὐδ’ ἄμπελος φύεται ῥαδίως, πολλοὶ δ’ αὐλῶνες οἱ μὲν μέσῳς οἱ δὲ καὶ σφόδρα εὐδαίμονες καθάπερ τὸ Ἀραξηνὸν πεδίον, δι’ οὗ ὁ Ἀράξης ποταμὸς ῥέων εἰς τὰ ἄκρα τῆς Ἀλβανίας καὶ τὴν Κασπίαν ἐκπίπτει θάλατταν, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Σακασσηνὴ καὶ αὐτὴ τῇ Ἀλβανίᾳ πρόσχωρος καὶ τῷ Κύρω ποταμῷ, εἴθ’ ἡ Γωγαρηνῆ”.[[Meineke:1877, s.XI.VIII.VI] En aute de te Armeniya polla de oropedya ,en oys ud ampelos fietay radios p olloi d auloves oy men medos oi de kay sfodra eudaymones. Kasaper to Araksenon pedion, di ou o Arazes potamos reon eys ta akre tes Alvaniyas kay ten Kaspiyas ekpiptey Salattan,kay meta tauta e Sakasene kay aute te Alvaniya prosxoros k ay

to Kiro potamo, esy e Qoqarene]. Ermənistanda üzümün də asanlıqla yetişməyəcəyi bir çox dağ və yaylaq var; və bir çoxu yalnız az bərəkətli, digərləri çox məhsuldar olan vadilərdir. Araksen düzənliyi, bu çay Albaniyaya qədər uzanır və sonra Xəzər dənizinə tökülür. Bunlardan sonra Sakasen gəlir, bu Albaniya və Kür çayı ilə sərhəddir; və sonra Qoqaren gəlir”.

Buradan aydın olur ki, Strabonun əsərində qeyd etdiyi Qoqarena əyalətində onun adını daşıyan tayfa məskunlaşmışdır. Türk tədqiqatçısı Fahrettin Kirzioğlu Sak hökmdarının adını daşıyan türkmənşəli quqar tayfasının Qoqar-endən qalma olduğunu diqqətə çatdırır. O yazır: “Arsaklıların dövründə Göledən Tiflis altındakı Borçalıya qədər uzanan və XIII əyaləti təşkil edən bölgənin “Quqark” (Quqar-lar) adı da bu qədim “Qoqar-en”dən qalmadır [Kirzioğlu:1958, s.82]. Bu tayfa adı haqqında qeyd olunanları əsaslandırmaq üçün qədim yunan mənbələrində müraciət edək. Bildiyimiz kimi, Strabonun əsərində bu ad “ἡ Γωγαρηνή” formasında yazılmışdır. Bu adın sonuna artırılan “ἡ” birinci növ qadın cinsli isimlərin hallanmasına arıtılan şəkilçidir. Çünki birinci növ hallanmada adlıq halın təkində qadın cinsli isimlər və sifətlər “α” yaxud “ἡ” şəkilçisi qəbul edirlər və həmçinin kişi cinsli isimlərdə bu sonluq “ας” yaxud “ης” şəklindədir [Козаржевский:2002, s.18]. Buna misal olaraq, yunan mənbələrində işlənən qadın cinsli ismin hallanmasına baxaq.

Adlıq	ἡ Χώρα	[e xora]- ölkə
Yiyəlik	τῆς Χώρας	[tes xoras] –ölkənin
Yönlük	τῆ χώρα	[te xora] –ölkəyə
Təsirlik	τὴν χώραν	[ten xoran]- ölkəni
Çıxışlıq	ὡ χώρα	[o xora]- ölkədə

Göstərdiyimiz faktlara əsaslanaraq deyə bilərik ki, “ἡ Γωγαρηνή” xüsusi adının sonuna artırılan şəkilçi yunan mənşəlidir. Eynilə “Γωγαρηνή” sözünü də birinci növ qadın cinsli isim kimi hallandıra bilərik.

Nominative	ἡ Γωγαρηνή	[e Qoqarene]
Genitive	τῆς Γωγαρηνῆς	[tes Qoqarenes]
Dative	τῇ Γωγαρηνῇ	[te Qoqarene]
Accusative	τὴν Γωγαρηνήν	[ten Qoqarenen]
Vocative	ὦ Γωγαρηνή	[o Qoqarene]

Nəticədə bu adın “Γωγαρηνή” forması qalır. Lakin bu addakı “ἡν” şəkilçisi də yunanmənşəli şəkilçidir. Məsələn, yunan mifologiyasında bu cür işlənən sözlərdən biri də “Σειρήν»dir. Mənası xəyanətkar qadındır. Çantarin bu addakı

“ἡν” suffiksini qədim yunan mənşəli sayaraq sözün kökünün “σειρά” olduğunu diqqətə çatdırmışdır [Chantarine: 1387,s.750] Γωγαρηνή” adı da eynilə mifologiyada işlənən ad kimi yunan mənşəli şəkilçi qəbul etmişdir. Sözün kökü isə “Γωγαρ” şəklindədir. Bu ad forma cəhətdən sonu "ar", "ər" sözləri ilə bitən qədim türk mənşəli etnonimlərlə (məsələn, avşar, kəngər, savar və b.) bir sırada dayanaraq, Gog kökündən ibarətdir. Assur mixi yazılarında e.ə 665 ci ildə Qafqazdan keçib gələn Qoq adlı Sak hökmdarının olduğu qeyd olunur [Kirzioğlu:1958,s.82]. Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, yunan mənbələrində “Γωγαρηνή” şəklində verilən əyalətin adı Qoq adlı sak hökmdarının adı və türkmənşəli qoqar tayfası ilə bağlıdır.

Hələ eramızdan əvvəl yaşamış Azərbaycan türklərinin etnogenezində mühüm rol oynamış qədim türk etnoslarından biri də Şiraklar idi. Zəngiçayın vadilərində məskunlaşan Şirak tayfası haqqında ilkin məlumatlar Strabona və Ptolemeyə məxsusdur. II əsr müəllifi Ptolemey Qərbi Azərbaycanda (indiki Ermənistan) “Sırakene” əyalətinin adını çəkmişdir. Antik mənbədə bu ad toponim kimi “ἡ Σιρακηνή” formasında verilmişdir [Claudii: 1843,s.9.5] Şirakların qədim türk tayfalarından biri olduğunu sübut etmək üçün ilk olaraq antik mənbədə bu adın “ἡ Σιρακηνή” kimi fərqli formada olduğunu izah edək. Bu toponimin də sonluğu digər izah etdiyimiz türkmənşəli toponim olan “ἡ Γωγαρηνή”da olduğu kimi sadəcə sona artırılan “ἡ” şəkilçisidir. Bu şəkilçi birinci növ qadın cinsli isimlərin hallanmasına arıtılan şəkilçidir. Çünki əvvəlcə də qeyd etdiyimiz kimi birinci növ hallanmada adlıq halın təkində qadın cinsli isimlər və sifətlər “α” yaxud “ἡ” şəkilçisi qəbul edirlər. Həmçinin bu addakı “ἡν” “Γωγαρηνή” adının yazılışında da istifadə olunan yunanmənşəli şəkilçidir [Козаржевский:2002,s.21]. Sözün kökü isə “Σιρακ”[Sirak] formasındadır. Nəzərə alsaq ki, qədim yunan əlifbasında fişiltılı səslər, yəni ç,c,ş, j yoxdur, demək bu ad Şirak şəklindədir. Bu etnonim günümüzə qədər Şörəyel (“Şirak eli, tayfası”) toponimində özünü qoruyub saxlamışdır [Bayramov: 2005,s.21] Bu ad "Kitabi-Dədə Qorqud"da Şirokuz kimidir [Əhmədova: 2007, s.86]. Bu faktlara əsasən belə nəticəyə gələ bilərik ki, antik mənbədə işlənən bu toponimin adı türkmənşəli şirak tayfası ilə bağlıdır.

Nəticə. Beləliklə, qədim yunan mənbələri əsasında aparılan araşdırmalardan məlum olur ki, türkmənşəli etnonimlərin adı və mənşəyi eramızdan əvvəlki dövrlərə söykənir. Qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində qeyd olunan türkmənşəli adların çoxuna Azərbaycan ərazisində təsadüf edirik. Antik yunan müəlliflərinin

əsərlərində qeyd olunan türkmənşəli tayfaların adlarının fərqli şəkillərdə verilməsi həm yunan dilinin özünün fonetik qanunauyğunluqlarının tarixin müxtəlif dövrlərində dəyişikliyə uğraması ilə əlaqədardır, həm də bu dilə məxsus fonetik, qrammatik qanunauyğunluqların etnonimlərə təsir etməsi ilə bağlıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Aşurbəyli S. (2006) Şirvanşahlar dövləti. Bakı, "Avrasiya press", 416 səh
2. Qurbanov A.M. (1988). Azərbaycan dilinin onomalogiyası, Bakı, Maarif, 596 s.
3. Bayramov İ.M. Qərbi Azərbaycanın toponimlər sistemi. Bakı, "Elm", 2005, 432 s.
4. Dəmirçizadə Ə. (1968). 50 söz, Bakı. 38 s.
5. Əhmədova E.Z. Azərbaycan etnonimləri. Bakı, 2007, 128 s
6. Tuncay B. Etnoqonik miflər (ümumtürk materialları əsasında). Bakı, Nurlan, 2013, 308 səh.
7. Səmədova K. (2008) - Qərbi Azərbaycan-indiki Ermənistan etnotoponimlərinin arealları (monoqrafiya). Bakı, «Nurlan», səh.
8. Kaşğari M. (1992) Divanu- luga-it-türk. I c., Ankara, TDK yayınları.
9. Kırzioğlu.F.K (1958) Kars tarixi, İstanbul, Işıl matbaası.
10. Togan Z.V. (1970). Hazarlar md. İslam Ansiklopedisi, Cilt V, İstanbul
11. Babbitt F.C (1902) A grammar of attic ionic dialect New York, Cincinnati American Book Company
12. Chantarine P. (1968). Dictionnaire étymologique de la langue grecque. Tome I, Paris, editions Klincksieck, səh 1387
13. Claudii P. (1843) "Geographia", Том 1, Lipsiae, Sumptibus Et Typis Caroli Tauchnitii, s 207
14. Donald.M J. (2013). Introduction to Attic Greek. University of California Press, səh 468
15. Goodwin,W .1900. Greek Grammar, Boston Ginn company, 488 s
16. Harper W & Wallace J.(1893). Xenophon's Anabasis, Seven Books, by, American Book Co. English with the books in Greek
17. Klausen. R. H.(1831) Hecataei Milesii Fragmenta. Scylacis Caryandensis Periplus, Biblioteca Británica.
18. Macaulay G.C.(1890).The History of Herodotus, parallel English/Greek, tr.
19. Meineke. A (1877). Strabo Geographica. Leipzig: Teubner.
20. Smyth H. W . (1920).A Greek Grammar for colleges New York. American Book Company, s 782
21. Гусейнзаде А.(1982). ойконими Закавказия, включаючи этноним "бы ченек"// Сов. Тюркология , №5.
22. Доватур А. И., Каллистов Д. П., Шишова И. А. Народы нашей страны в «Истории» Геродота, М.,1982.- 455с
23. Козаржевский А.Ч. (2002). Учебник древнегреческого языка, М. "Греко-латинский кабинет" Ю.А. Шичалина, 450 с

Ulkar MIRZAYEVA

AZERBAIJAN ETHNONYMS IN ANCIENT GREEK SOURCES

SUMMARY

This article deals with the onomastic units mentioned in ancient Greek sources. This topic is about the study of ethnonyms, ethnotoponyms mentioned in ancient Greek sources. We come across many ethnonyms in the works of ancient Greek authors in the territory of Azerbaijan. Based on this, we can say that archaic examples of onomological lexicon of the Azerbaijani language were developed in the works of ancient Greek authors. Preliminary information about the Mug tribe, Shirak, Gugar, Pecheneg and other tribes is especially noted in the works of ancient Greek authors. Strabo, Xenophon, Herodotus gave information about many provinces and tried to analyze them. Ancient Greek sources are rich in valuable materials for the identification of most Azerbaijani ethnonyms, toponyms and other onomastic units.

Key words: *Ancient Greek, ethnonyms, lexical units, comparison, turkic words*

Улькер МИРЗАЕВА

АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ ЭТНОНИМЫ В ДРЕВНИХ ИСТОЧНИКАХ

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматриваются ономастические единицы, упоминаемые в древнегреческих источниках. Эта тема посвящена изучению этнонимов, этнотопонимов, упоминаемых в древнегреческих источниках. Мы встречаем много этнонимов в произведениях древнегреческих авторов на территории Азербайджана. Исходя из этого, можно сказать, что архаичные образцы ономологической лексики азербайджанского языка получили развитие в трудах древнегреческих авторов. Предварительные сведения о племени Муг, Шираке, Гугаре, Печенеге и других племенах особо отмечены в произведениях древнегреческих авторов. Страбон, Ксенофонт, Геродот давали сведения о многих провинциях и пытались проанализировать их. Древнегреческие источники богаты ценными материалами для определения большинства азербайджанских этнонимов, топонимов и других ономастических единиц.

Ключевые слова: Древнегреческий язык, этнонимы, лексические единицы, сравнение, тюркские слова